

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК СКЛАДОВА ДИЗАЙН-ОСВІТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена проблемам фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, а саме використанню Петриківського розпису як складової дизайн-освіти. Професійна діяльність учителя технологій на засадах петриківського розпису як складової дизайн-освіти передбачає наявність у нього здатності навчати учнів на основі національної (поліетнічної) культури, виробляти вміння творчо мислити, пропонувати нові ідеї, використовувати нестандартні рішення, що робитиме досконалою його професійну діяльність. Для цього майбутній учитель технологій має володіти широким колом професійних компетенцій, бути митцем, майстром-наставником, дослідником, творчою особистістю. Саме від особистості педагога залежить, чи розкриється творчий потенціал учнів, яким буде рівень їх трудової підготовки.

Ключові слова: дизайн, дизайн-освіта, вчитель технологій, Петриківський розпис.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливим аспектом оптимізації підготовки студентів у вищих навчальних закладах є необхідність посилення практичної спрямованості навчання, випуск широкопрофільних фахівців, які володіють ґрунтовними вузькоспеціальними знаннями і навичками.

Оновлена навчальна програма «Технології 10-11 класи (рівень стандарту)» має модульну структуру і складається з десяти обов'язково-вибіркових модулів серед яких: «Дизайн предметів інтер'єру», «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва», «Дизайн сучасного одягу» та ін. [2]. Перед вищими навчальними закладами які готують учителів трудового навчання та технологій постає питання дизайн-освіти майбутніх фахівців. Випускники вищих педагогічних навчальних закладів мають бути не тільки технічно освіченими, а й здійснювати керівництво перетворювальною діяльністю учнів, мати уявлення про стиль, композицію, кольорознавство, формоутворення, види мистецтва, сучасні напрями розвитку дизайну, володіти художньо-графічними навичками, уміти використовувати накопичений суспільством досвід створення естетичних цінностей для розвитку творчих здібностей, проєктної культури учнів.

Дизайн-освіта ґрунтується на природничо-наукових, технічних і гуманітарних знаннях, а також використанні знань і вмінь з рисунку, живопису, композиції, декоративно-ужиткового мистецтва тощо. Відповідно передавати ці знання має досвідчений учитель, сукупний досвід якого включає професійні, мистецькі, психолого-педагогічні знання, уміння і навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Питання змісту технологічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах розглядали такі науковці, як Р. С. Гуревич, О. М. Коберник, В. М. Мадзігон, В. К. Сидоренко, А. І. Терещук. Проблеми дизайн-освіти виокремлено у працях Ю. Ю. Белової, В. П. Король, О. В. Марущак, Л. В. Оршанського, В. Ф. Прусак, Ю. А. Срібної, А. Ю. Цини та ін. Окремі аспекти становлення і розвитку дизайн-освіти в Україні та за кордоном досліджували С. І. Нікуленко, А. П. Павлів, С. О. Чебоненко. Підготовку майбутніх учителів технологій до навчання основам дизайну у профільній школі розглядали Т. О. Божко, В. В. Вдовиченко, В. М. Слабко та інші. Питанням впровадження дизайну в практику українських шкіл займається В. П. Тименко, пропонуючи поєднати елементи технічної та художньої творчості, елементи трудового та образотворчого мистецтва. Проте використання Петриківського розпису як складової дизайн-освіти майбутніх учителів технологій в зазначених та інших роботах не розглядається, що й зумовило актуальність теми статті.

Метою статті є розкрити доцільність використання Петриківського розпису як складової дизайн-освіти майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усе більшого поширення набуває ідея розвитку навчання і виховання особистості через мистецтво, ідея рівноцінності та взаємодоповнюваності наукового і художнього пізнання. Увага сучасних освітніх систем до художньої творчості, конструктивно-художньої діяльності, дизайну викликана тим, що така діяльність може і повинна забезпечувати взаємозв'язок науково-технічної і гуманітарної сфер діяльності особистості.

Дизайн – це якісно новий тип діяльності, який об'єднує технічну та гуманітарну культуру на проєктній основі і направлений на організацію гармонійного предметного середовища. Дизайн сьогодні пронизує фактично всі сфери життя розвинутих країн. Він став неодмінним компонентом масової та елітарної культур, і його вважають творчістю майбутнього [1].

Дизайн-освіта – це культурно-історичне явище, яке розгортається у взаємодії з науково-технічною та візуальною, художньою культурою і відображає вплив новацій і винаходів на розвиток культури й послідовні зусилля людства оволодіти проєктно-художньою діяльністю як важливим видом синтетичної інженерної і художньої творчості [10].

У професійній дизайн-освіті, як і у підготовці вчителя технологій, велике значення надається практико-орієнтованому блоку в системі навчання, який включає профільне вивчення дисциплін галузевої і спеціальної підготовки з урахуванням специфіки дизайнерської діяльності, формує знання і алгоритми процесів, що забезпечують виконання конкретних художніх і проєктно-творчих завдань, включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний компоненти, що забезпечують готовність до самореалізації і постійного професійного зростання [9, с. 12].

Срібна Ю.А. у своєму дослідженні вважає що використання дизайн-освіти у підготовці педагогічних кадрів є одним із пріоритетних завдань у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну [7]. Це висуває якісно нові вимоги до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів трудового навчання. Уміння бачити і розуміти прекрасне в житті та мистецтві, творчо мислити, є дуже важливим для фахівців, які причетні до створення виробів в різних техніках й, водночас, пов'язані з педагогічною діяльністю.

Л. В. Оршанський зазначає, що дизайн-освіта майбутніх учителів технологій повинна здійснюватися через етнодизайн, як окремий напрям сучасного дизайну. Етнодизайн у змісті технологічної освіти може стати тією складовою, що гарантуватиме культурний розвиток особистості і забезпечуватиме загальну естетизацію і гуманізацію суспільства. Сучасна професійна підготовка вчителів технологій, творчі якості яких необхідно розкривати саме в процесі навчально-виховної діяльності на засадах етнодизайну, розвиває творчий потенціал кожного студента, долучає до народного мистецтва, культурних національних цінностей, підвищуючи в такий спосіб загальну культуру особистості, фахівця, громадянина, що є запорукою культурного поступу суспільства [4, с. 40].

А. А. Руденченко вважає, що етнодизайн необхідно впроваджувати у всі сфери освіти, оскільки це поняття охоплює взаємозв'язок усіх аспектів діяльності зі створення нового виробу – технічного, економічного, естетичного, ергономічного, екологічного, художнього тощо. Саме впровадження етнодизайну в процес підготовки фахівців передбачає активне використання багатівкової спадщини українського мистецтва в сучасному дизайні [6].

У сучасних умовах дизайн-освіту, як нову модель дизайнерської підготовки потрібно впроваджувати на основі об'єднання декоративно-ужиткового мистецтва та професійного дизайну. Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн формують у людей відчуття краси оточуючого довкілля, краси предметного світу.

Майбутні вчителі трудового навчання повинні усвідомлювати величезне значення вивчення декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну на уроках трудового навчання, роль яких полягає в розвитку художньої спостережливості, зорової пам'яті, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку, спостереження оточуючої дійсності і творчого її перетворення, творчої ініціативи.

Світ декоративних образів, яскравих кольорів, простих і доступних творів декоративно-ужиткового мистецтва захоплює учнів, викликає насолоду, одухотворяє їх, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт. Подальше глибоке спілкування зі світом прекрасного активізує емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує духовне відчуття, формує елементи образного мислення. Нагороджений емоційний досвід пробуджує в школярів дизайнерів з високою культурою і гамою відчуттів, веде до удосконалення інтелекту. Дизайнерські здібності включають учня в творчу діяльність, яка стимулює формування стійкого інтересу до праці, формує естетичне розуміння навколишнього середовища, надає можливість набуття спеціальних художніх вмій та навичок, розвиває власні особистісні якості.

Організація занять декоративно-ужитковим мистецтвом та ознайомлення з основами дизайну на уроках трудового навчання та технології багато в чому вирішує проблему декорування предметів вжитку на доступному рівні.

Твори декоративно-ужиткового мистецтва, перш за все, задовольняють естетичні потреби людини, а також виступають стилетворюючим засобом при формуванні дизайну інтер'єрів, сучасного одягу, предметів вжитку, WEB-дизайну та ін.

Здавна українська народна культура була головним аспектом національної ідентичності нашого народу. Тому необхідно зберігати та передавати її майбутнім поколінням.

Одним із видів декоративно-ужиткового мистецтва, який набув масового поширення і визнання як в Україні так і за кордоном, є Петриківський розпис. Він являє собою не лише народне мистецтво, що

зберігає традиції оздоблення українського житла, але й сучасний живопис, який розвивається та набуває нових рис. Це поки що єдина форма культурної спадщини України, що потрапила до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Петриківський розпис в будь який час був та залишається актуальним. Завдяки своїй здатності пристосовуватися, він не зник, а навпаки розвивається.

Петриківський розпис виник задовго до появи християнства і грав роль оберегу. Люди вірили, що в красі є духовна сила, і тому вікна і двері будинків і навіть одяг обрамляли магічним орнаментом, який захищав господарів. Ця давня традиція орнаментики сотні років широко використовувалася в побуті українців, зокрема, у запорізьких козаків, і була популярна в поселеннях південних районів Приазов'я, а зберіглася тільки в старовинному козацькому селі Петриківка.

В основі петриківського мистецтва лежить образне сприйняття рідної природи, любов до української землі. Класичними елементами петриківського живопису є навколишні рослини, зображення яких, до речі, не використовуються ні в одному з існуючих видів розпису. Орнаментні мотиви, де переважають яскраві, насичені тони, привертають увагу не тільки колоритом, але й надзвичайною цілісністю творчої ідеї. Простота малюнка насправді приховує довгу й клопітку роботу митця, майстерно зобразив дрібні деталі картини. Основними мотивами розпису є польові квіти, гілки калини, мальви, півонії, айстри [5].

Не менш цікавою є символіка мотивів розпису, так композиція букет-вазон це одвічний образ квітучого дерева життя; лиштва (фриз) символізує безкінечність; квітка – вершина краси природи, її апогей; калина – символ дівочої вроди; мальва – козацької доблесті; дуб – вияв сили та мужності; зображення птаха – символ гармонії, світла, щастя; півник символізує пробудження, відродження; зозуля уособлює таємницю вічного плину часу.

Сьогодні неможливо уявити українське декоративне мистецтво без петриківського розпису. На всіх міжнародних виставках вироби петриківців мають незмінний успіх, вони стали символом українського орнаменту. Соковитий петриківський орнамент по-новому зазвучав на чорному тлі виробів. Великого поширення набуло в Петриківці створення виточених із дерева ваз найрізноманітніших форм, кухонних наборів, дощок, ложок.

Петриківський розпис все більше і більше входить у моду та стає досконалішим. Якщо раніше неймовірними візерунками оздоблювали лише стіни, картини, скрині, то зараз ми бачимо мотиви петриківського розпису всюди. Строкаті килимки, дерев'яні меблі, світлі стіни та багато предметів ручної роботи – основні особливості для оформлення осель нашої країни. Інтер'єр наповнюють все цікавішими речами. Камін завжди вважався родинним вогнищем, яке оберігає родину та дарує тепло та затишок у кожній оселі.

Картини з петриківськими орнаментами є своєрідним оберегом дому, адже птахи, тварини, квіти, зображенні на них, уособлюють радість, щастя, благополуччя.

Цікавими й оригінальними є новорічні іграшки, посуд, вази для квітів та інші елементи інтер'єру, розписані петриківськими орнаментами. До того ж завжди приємно споживати їжу з гарного та охайного посуду. Та в деяких випадках його можна використовувати як деталь інтер'єру.

Але для того, щоб матеріалізувати петриківський розпис як елемент дизайну на уроках трудового навчання, необхідно в практику підготовки майбутніх учителів технологій втілити спецкурс з вивчення Петриківського розпису. Під час вивчення даного спецкурсу студенти ознайомляться з історією виникнення розпису, класичними елементами петриківського живопису, основними орнаментними мотивами та їх символікою; спробують створити різні дизайнерські проекти від найпростіших оздоблень посуду чи предметів вжитку до виготовлення меблів або колекцій одягу з елементами петриківського розпису. Така результативна пошуково-творча діяльність розвиває художній смак, творчу уяву, фантазію, і сприяє вихованню національної самосвідомості та розвиткові патріотичних почуттів молодого покоління.

Висновки. Професійна діяльність учителя технологій на засадах етнодизайну передбачає наявність у нього: тезаурусу знань із народного декоративно-прикладного мистецтва і дизайну; володіння традиційною технологією виготовлення виробів; креативного підходу в розробці проектів. Петриківський розпис як складова дизайн-освіти майбутніх учителів технологій розширить межі їх професійної, художньо-естетичної, проектної та дослідницької компетентності.

Використані джерела

1. Дизайн як проектна культура. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10556/> (Дата звернення 21.06.2018 р.)
2. Навчальна програма «Технології 10–11 класи (рівень стандарту)» URL: <https://mon.gov.ua/.../programy.../2018.../texnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx&usg=aovvaw1vcgg6pkj8hsng04chbm71> (Дата звернення 21.06.2018 р.)

3. Кучер Світлана. Система дизайн-підготовки майбутніх учителів технологій на засадах етнодизайну. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018, № 1 (87). С. 104–114.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти. *Молодь і ринок*. 2011. №1. С. 38–41.
5. Петриківський розпис. URL: <https://uateka.com/uk/article/culture/art/920> (Дата звернення 21.06.2018 р.)
6. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Чернігів, 2013. Вип. 110. С. 278–282.
7. Срібна Ю. А. Дизайн-освіта як складова професійної підготовки вчителя технології. URL: http://vuzlib.com.ua/articles/book/32261-Dizajjn-osvita_jak_skladova_p/1.html (Дата звернення 21.06.2018 р.)
8. Тименко В. П. Безперервна система загальної дизайн-освіти: стан і перспективи розвитку. *Зб. наук. праць*. Київ, 2002. С. 108-110.
9. Фалько В. П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2009. 27 с.
10. Фурса О.О. Тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... доктора пед. наук. Житомир, 2014. 44 с.

Fedan T.

PETRYKIVKA PAINTING AS COMPOSITION DESIGN-EDUCATION FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

The article is devoted to the problems of professional training of future teachers of Labor training and Technologies, namely the use of Petrykivka painting as a composition design education.

The article reveals the essence of the modern problem of technological education. It is focused on the need to revise approaches to the training of teachers of Technologies. It explains the importance of art and design component of preparation of future teachers of Labor training and Technologies. It is the necessity of learning the basic elements of design during the preparation of future teachers of technologies.

Graduates of educational institutions must be not only technically competent, but also to provide leadership transformational activities of students at the same time with technical and technological information, to have an idea of the style, composition, chromatics, shaping, types of art, contemporary directions of development of the design, own graphic art skills to be able to use acquired by the company experience in the creation of aesthetic values for the development of creativity, design culture students.

Aesthetic activities of the individual is especially important in the era of scientific progress. That is why our education should give to graduates a comprehensive overview of the design distribution in the life of modern society. Design actually penetrates into all spheres of life in developed countries and has become an indispensable component of the mass and elite culture, that is why it is considered as future creating. Therefore there is an urgent need to develop mechanisms and to improve preparation of students as future teachers of Technologies to study basic design principles and research ways of its practical implementation in secondary schools.

The professional activity of the teachers of Technologies on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the teachers of Technologies on the basis of national culture, a way to think creatively, to offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

The professional activity of the teachers of Technologies on the basis of Petrikivka's painting as a component design education implies that he has the ability to teach students on the basis of national (polyethnic) culture, to develop creative thinking skills, to offer new ideas, to use non-standard solutions, which will make his professional work profitable. For this, the future teacher of Technologies should have a wide range of professional competencies, be an artist, master-tutor, researcher, and creative person. It depends on the personality of the teacher whether the creative potential of the students, which will be the level of their labor training, will be revealed.

Key words: design, design education, teachers of Technologies, Petrykivka painting.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2018 р.